

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KIRGIZISTAN İLE İLİŞKİSİ: KISA BİR BAKIŞ

Avrupa Birliği (AB), Orta Asya bölgesinde her zaman aktif bir aktör olmuştur. Bağımsızlığın ilk yıllarından beri AB, teknik yardımı ve daha sonra Kalkınma İşbirliği Aracı (KİA) ile bölgeyi destekledi. 2007 yılında AB, işbirliği, siyasi diyalog gibi genel hedefleri tanımlayan ve yedi öncelikli işbirliği alanını içeren ilk Orta Asya stratejisini yürürlüğe koydu. 2019 yılında, Avrupa Komisyonu, AB politikası için stratejik öneme sahip bir bölge olarak AB'nin Orta Asya ile sürekli işbirliğine olan bağlılığını yeniden teyit eden yenilenmiş bir Orta Asya stratejisini kabul etti. 2019 stratejisinin, AB ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ortaklığı ilerletmek için yeni bir dizi AB politikası ve aracı getiren üç ana ayağı vardır.

Mevcut strateji kapsamında, yeni nesil bir Gelişmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (GOİA), AB'nin bölgeyle olan ilişkisinin temel yapı taşı olarak tanımlanmaktadır. 2019'da Kırgızistan ile GOİA müzakerelerin sonuçlandırılması AB ile Kırgızistan arasındaki ilişkinin düzeyini göstermektedir. Ayrıca, Aralık 2017 ile Haziran 2019 arasında alışılmış uzun yıllar süren görüşmelere kıyasla yedi tur düzenlenen müzakereler sonrasında gerçekleşmesi nispeten hızlı sayılmakta olup, tarafların işbirliğini ilerletme konusunda hevesli oldukları görülmektedir. AB'nin Orta Asya bölgesindeki kapsamlı desteğinin etkisinin Kırgızistan'da çok daha belirgin olduğu söylenebilir. AB'nin kalkınma yardımından uzun süredir faydalanan Kırgızistan, AB ile hem stratejik hem de sosyal düzeyde yakın ilişkiler kurmuştur. AB yardımları ve demokrasiyi teşvik edici faaliyetler, Kırgızistan'ın siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmuştur.

Ancak Kırgızistan'ın son yıllarda yaşadığı siyasi çalkantılar ikili ilişkileri etkilemiştir. Beklenen anayasa reformları ve erken başkanlık seçimleri gibi son gelişmeler, planlanan faaliyetlerin uygulanmasını engellemektedir. Özellikle, Avrupa Birliği ile Kırgızistan arasında 2021-2027 yılları için yapılacak çok yıllık yeni işbirliği programının görüşmeleri gelecek yıl yapılacak parlamento seçimlerinin sonuna ertelendi. Benzer şekilde 2019'da dijitalleşme için planlanan 6 milyon avruluk tahsisat, 2021 yılına kadar ertelendi. Yine de AB, ülkenin makro ekonomik istikrarını ve sosyal güvenliğini desteklemek için 36 milyon avro tahsis etti. Mevcut siyasi istikrarsızlığın yanı sıra salgının yol açtığı ekonomik krizle karşı karşıya kalan ve

düşük gelirli bir ülke olan Kırgızistan için, AB'nin mali yardımları önemlidir. Avrupa Birliği, esasında Kırgızistan'ın kalkınması için sürekli destek sağlamaktadır. AB, ikili ve bölgesel yaklaşımları kullanarak Kırgızistan'ın refahını hedefleyen çeşitli programlar oluşturmuştur. 184 milyon avro bütçe ile 2014-2020 için Çok Yıllık Gösterge Programı (ÇYGP) Kırgızistan'da ana ikili KİA yardım mekanizmasıdır. Program, hukukun üstünlüğü, eğitim ve entegre kırsal kalkınma olmak üzere üç temel alana odaklanmıştır. AB'nin Orta Asya için Hukukun Üstünlüğü Girişimi doğrultusunda, siyasi diyalogu kolaylaştırmak ve Orta Asya ülkelerindeki yasal ve yönetim reformlarını teşvik eden AB, Kırgızistan'da hukukun üstünlüğü ve yargı reformlarını desteklemektedir. Proje çerçevesinde e-adalet sisteminin uygulanması, seçim çerçevesinin yeniden oluşturulması, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi için yardım sağlanmıştır. Kırgızistan'da hem genel hem de mesleki eğitim dâhil olmak üzere eğitim sektörü, niteliksizlik ve hizmet sunum koşulları nedeniyle reforma ihtiyaç duymaktadır. AB, yaklaşık 72 milyon avro değerindeki mali desteği ile ÇYGP, Mesleki Eğitim ve Öğretim (MEÖ) sistemi dâhil olmak üzere Kırgızistan'ın eğitim sisteminin dönüşümüne yardımcı olmak amacıyla beşeri sermayeyi geliştirmek için çalışmaktadır. Yoksulluk, Kırgızistan'ın en önemli sorunları arasında gelmektedir. Yoksulların %66'sı kırsalda yaşadığından, AB, kırsal altyapı projelerini desteklemek ve kırsal sorunları çözmek için uygun bir ulusal strateji oluşturmak üzere Kırgızistan'a 72 milyon avro daha aktarmıştır. Genel olarak, ÇYGP, ülkenin sosyo-ekonomik gelişimini teşvik etmeyi ve Kırgızistan'da yaşam kalitesinin iyileştirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Kırgızistan, ikili yardımın yanı sıra AB bölgesel programlarından da yararlanmaktadır. Özellikle 2011-2018 yıllarında bölgeye yatırım çeken Orta Asya Yatırım Kredisi, uluslararası finans kuruluşlarının verdiği kredilerin yanı sıra Kırgızistan'a hibe olarak yaklaşık 130 milyon avro tahsis etmiştir. Bu hibeler esas olarak su temini, kentsel alanlarda atıksu hizmetleri, enerji verimliliği ve KOBİ'lere destek olarak dağıtıldı.

Sınır güvenliği, tüm bölgenin istikrarı için kritik bir konu olmaya devam ettiğinden, AB, sınır güvenliğini güçlendirmek, yasa dışı kaçakçılıkla mücadele etmek ve bölge içi ticareti kolaylaştırmak için Orta Asya'da Sınır Yönetimi Programı'nı (OASYP)

oluşturmuştur. 2003 yılında başlatılan ve 2019 yılında sona eren program kapsamında sınır kapılarındaki personelin kapasitesinin geliştirilmesi, sınır yönetimi sistemlerinin iyileştirilmesi ve ticaret koridorlarının artırılmasını teşvik eden dokuz aşama başarıyla (sadece Afganistan'da devam ettirilmektedir) tamamlanmıştır. Programın bölgesel bir yaklaşımı olmasına rağmen, fonların çoğunluğu Kırgızistan ve Tacikistan kontrol noktalarına özel ekipman ve sınır personeline eğitim sağlamak için kullanılmıştır.

AB, tematik araçları üzerinden sağlanan yardım Kırgızistan'ın gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. İstikrar ve Barışa Katkı Aracı, Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı, Sivil Toplum Örgütleri ve Yerel Yönetimler Programı ve Erasmus+, hem toplumun demokratikleşmesini desteklemek hem Kırgızistan toplumunun sivil kapasitesinin geliştirilmesi için uygulanan programlardır.

Kalkınma işbirliğinin yanı sıra AB, 2016 yılında Kırgızistan'a GSP+ (Genelleştirilmiş Tercihler Şeması) statüsü vermiştir. Bu statü, belirli mallar üzerindeki vergileri kaldırılması ve tercihli erişim sağlanması suretiyle Kırgız mallarının AB pazarına ihracatını teşvik etmektedir. GOİA'nın imzalanmasıyla, AB Üye Devletleri anlaşmayı onaylamadan önce, anlaşmanın AB ile Kırgız şirketleri arasında daha fazla yatırım ve ticaret fırsatı sağlayacak ticaretle ilgili kısmını geçici olarak uygulamak mümkün olacaktır.

Genel olarak, AB'nin mali yardım ve kapasite geliştirme faaliyetleri yoluyla AB'nin Kırgızistan'a verdiği destek şüphesiz Kırgızistan'ın gelişmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur. Ancak, Kırgızistan'ın büyümesini desteklemek için AB'nin muazzam araçsal yardımına rağmen, uygulanan projeler ve programların verimliliği ve etkinliği hususu tartışmaya açıktır. Siyasi istikrarsızlık, yolsuzluk iddiaları, klanlar arası mücadeleler, etnik azınlıklar arasındaki gerginlikler, sınır çatışmaları ve kötü sosyo-ekonomik koşullar, AB'nin çabalarının sonuçlarını etkilemektedir. Ancak, bir yandan AB'nin araçları ülkenin bulanık demokratikleşme süreci nedeniyle etkisiz olarak değerlendirilse de, diğer yandan sürekli açık ve aktif sivil toplum çabalarının boşuna olmadığını göstermektedir. Bunlara ek olarak, AB'nin, Kırgızistan'ın çok ihtiyaç duyduğu sektörlerdeki bütçesine sağladığı desteğini yanı sıra kapasite geliştirme projeleri de Kırgızistan'ın kalkınmasını desteklemede büyük bir etki yaratmaktadır.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'daki topraklarının düşman işgalinden kurtarıldığı askeri başarısı, 10 Aralık 2020 tarihinde Azatlık Meydanı'nda düzenlenen bir askeri geçit töreniyle kutlandı. Törene, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan katılarak bir kutlama konuşması yaptı. Erdoğan, konuşmasında Türkiye'nin, Azerbaycan'ın kurtarılmış topraklarının kalkındırılması konusunda yardımlarının devam edeceğini bildirdi. Söz konusu zafer törenine Türk askerleri de katıldı (Hurriyet Daily News, 10.12.2020).
- Cumhurbaşkanlığına vekalet eden Kırgızistan Meclis Sözcüsü Talant Mamitov, Rusya'ya düzenlediği ziyaret kapsamında Rus Devlet Duması Başkanı Vyacheslav Volodin ile görüştü. Taraflar, yüksek düzeyde parlamentolararası ortaklığın da dahil olduğu çeşitli alanlarda ülkeler arasında kapsamlı işbirliği konularını ele aldılar. Talant Mamitov, Kırgız Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu Çapraz Yılı çerçevesinde ortak etkinlikleri güçellemeyi teklif ederek düzenli hava ve demiryolu trafiğini artırma imkanlarının göz önünde bulundurulmasını istedi (24.kg, 08.12.2020).
- Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rusya anayasasına, uluslararası hukuk karşısında üstünlük sağlayacak bir yasa paketini imzaladı. Bu çerçevede, 115 kanunda dahil olmak üzere mevzuatta çeşitli değişiklikler yapıldı. Rusya Federasyonu Anayasa Komitesi Başkanı Andrey Klišas, Rusya'nın onaylanmış uluslararası anlaşmalara sürekli olarak uyduğunu açıkladı. Lakin, yeni değişikliklerle, uluslararası kuruluşlar tarafından Rus anayasasına aykırı olan kararların uygulanmasının önüne geçilecek (TASS, 08.12.2020).
- Ukrayna ve Tunus Dışişleri bakanlıkları arasında gerçekleştirilen istişarelerde diplomatlar Ukrayna'nın İslam İşbirliği Teşkilatı'nda (İİT) gözlemci statüsü kazanma konusunu görüştü. Ukrayna'nın diplomatlar tarafından güdüme getirilen konu üzerindeki istişareler, yapısal birimlerin başkanları düzeyinde yapıldı. Ukrayna tarafı, Tunus'un, Ukrayna'nın Birleşmiş Milletler'deki (BM) girişimi uygulamasına yardım edeceğini umduğunu ifade etti (Ukrinform.net, 12.12.2020).
- BM Genel Kurulu, oy çokluğu ile Afganistan'da şiddete derhal son verilmesi çağrısında bulunan eyaletler arası toplantıdaki ilerlemeyi memnuniyetle karşılayan bir karar onayladı. 193 üye devletin 130'u kararın lehine oy kullanırken, Rusya, Çin, Pakistan ve Beyaz Rusya kararın aleyhinde oy verdi. Oylamada, 59 ülke ise çekimser kaldı. Belge, BM'nin Afganistan'ın egemenliğini, bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve ulusal birliğini koruma taahhüdünü yineledi (Indianexpress.com, 11.12.2020).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Hindistan Başbakanı Narendra Modi ile çevrimiçi bir görüşme düzenledi. İki lider, bölgesel siyasi diyalog ve güvenlik, ikili ticaret ve yatırımın artırılması, eğitimde işbirliği, kültürel ve insani alanlar gibi pek çok alanda iki ülkenin çıkarlarını ilgilendiren meselelerin üzerine fikir alışverişinde bulundular. Taraflar, ikili ilişkilere ilişkin bir dizi belgeyi imzalayarak Özbekistan ile Hindistan arasında Yakın Dostluk ve Güçlü Ortaklık Konusunda Ortak Bildiri'yi kabul etti (Uzdaily.uz, 11.12.2020).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan Ulusal Ekonomi Bakanı Ruslan Dalenov, katıldığı bir hükümet toplantısında ülkenin bölgelerinin 10 trilyon tenge (23.87 milyar dolar tutarında) sabit sermaye yatırımı çekmeyi başardığını dile getirdi. Kazakistan'ın 13 bölgesinde yatırımlar artarken, Türkistan bölgesi ve Çimkent şehri gelişen inşaat sektörü nedeniyle ilk sıralarda yer aldı. Dalenov'un açıklamasında, bugüne kadar, 12.1 milyon metrekare konut arzı gerçekleştirildi bunun da geçen yılın aynı dönemine göre %9.3 daha fazla olduğu bildirildi (Kazinform, 10.12.2020).
- Rusya Merkez Bankası Başkanı Elvira Nabiullina, Bloomberg'e verdiği bir röportajda Rusya'nın yıl sonu enflasyonunun, düzenleyicinin raporu doğrultusunda, %4.5 olmasının tahmin edildiğini ifade etti. Rusya Merkez Bankası'nın araştırma ve tahmin departmanının açıklamasında, Kasım 2020'de yıllık enflasyon %4'ü aştı. Rusya Merkez Bankası, enflasyonun ancak 2021'in ilk yarısının ortasında düşmeye başlayacağını tahmin etmektedir (TASS, 10.12.2020).
- Beyaz Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri ile tarım ve gıda ürünlerinde ikili ticareti artırmaya ilgi duymaktadır. Ocak-Ekim 2020 döneminde taraflar arasındaki ticaret hacmi 5.8 milyar dolar olarak gerçekleşti. Geçtiğimiz günlerde BDT üyesi ülkeler, Hükümetlerarası Tarım ve Gıda Konseyi'nin 33. oturumunu düzenledi. Toplantıda katılımcılar, bitki sağlığı kontrolünde bilgi sistemlerinin entegre edilme süreci ve tarım mühendisliğinde öncelikli işbirliği önlemleri planını değerlendirdiler (BeITA, 11.12.2020).
- Özbekistan, Asya Kalkınma Bankası'nın (AKB) yardımıyla lokomotif filosunun yenilenmesine yönelik bir proje uygulama sürecini başlattı. Bu çerçevede Özbekistan, Çin'den gelen dört adet modern ve güçlü yük ve kargo-yolcu lokomotifinden oluşan ilk partiyi aldı. Ülkenin planları arasında 30 lokomotif daha satın alınması yer almaktadır. Projenin gerçekleştirilmesi için AKB, 2019'da 170 milyon dolarlık yardımı onaylarken, 2020 yılında da ek 35.4 milyon dolar kaynak aktaracağını açıkladı (UzDaily, 11.12.2020).
- Dünya Bankası, Ukrayna'nın, salgının neden olduğu olumsuz ekonomik durumun üstesinden gelebilmesi için destek sağlayacak. Bankanın tahminlerine doğrultusunda yoksulluk oranının 2020'nin sonuna doğru %4 artarak %23'e çıkması beklenmektedir. Sonuç olarak Dünya Bankası, Sosyal Güvenlik Ağlarının Modernizasyonu Projesi kapsamında Ukrayna'ya 300 milyon dolarlık ek kredi tahsis edecektir. Proje kapsamındaki 150 milyon dolarlık kredinin ilk bölümü 30 Nisan 2020'de onaylanmıştır (Ukrinform, 12.12.2020).
- AKB Tacikistan Mukim Misyonu'na göre Afganistan'ın, istikrarlı bir finansal sistem oluşturarak, finansal hizmetlere erişimi artırarak ve mali yönetimi iyileştirerek özel sektörün büyümesini hızlandırması gerekmektedir. Tacikistan'daki sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümeye ulaşılmasına katkıda bulunulması amacıyla AKB Mali Sektör ve Mali Yönetim İyileştirme Programı kapsamında 50 milyon dolarlık politika temelli hibe onaylanmıştır (Kabar, 10.12.2020).

Toplum ve Kültür

- Bişkek'te yeni açılan Kırgız-Kazak kültür merkezine Abay'ın bir büstü konuldu. Kültür merkezinin açılış törenine Kırgız ve Kazak diplomatları ile her iki ülkenin kültür bakanlıklarından üst düzey yetkililer katıldı. Merkezin temel amacı Kazakistan ve Kırgızistan'ın kültür, sanat, gelenek ve tarihini tanıtmak olarak ifade edildi (11.12.2020, Akipress.org).
- BM Çocuk Fonu, UNICEF'in, "Özbekistan'daki Çocukların Durumunun Analizi" adlı raporunda Özbekistan'daki çocukların beslenmesini yetersiz olduğu değerlendirildi. Rapora göre Özbekistan'daki çocukların %9'unda kronik yetersiz beslenme semptomları bulundu. Raporda ayrıca, beş yaş altı Özbek çocuklarının %15'ine kansızlık, %50'den fazlasına demir eksikliği ve %6'sına A vitamini eksikliği teşhisi konulduğu, bunun da gelişim geriliğine neden olduğu bilgisi yer almaktadır (Centralasia.media, 08.12.2020).
- Uluslararası Türk Akademisi onuncu yılını kutladı. Kurumun yönetimi, basın mensuplarının katılımı ile bir etkinlik düzenleyerek yıl içerisinde düzenlenen faaliyetlerin tanıtımını yaptı. Kurumun Başkanı Darhan Kırdıralı ile yönetiminin diğer üyeleri, Akademi'nin son on yıldaki çalışmalarını ve başarılarını özetledikten sonra medya temsilcilerine gelecek planlamaları hakkında bilgiler verdi (Inform.kz, 11.12.2020).
- Bişkek Belediye Başkan Vekili Balbak Tulobayev, Özbekistan'ın Kırgızistan Büyükelçisi Hurişit Mir Zahidov'la görüştü. Taraflar, Bişkek ve Taşkent olarak iki başkent arasındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi konularını ele aldılar. Görüşmede ayrıca ticaret, yatırımlar ile kültürel ve insani yardım gibi alanlarda işbirliği hususları da gündeme getirildi (Kabar.kg, 11.12.2020).
- Büyük Kazak şair, yazar ve filozof Abay'ın 175. yıldönümü ile ünlü Azerbaycanlı besteci ve müzikolog Üzeyir Hacıbeyli'nin 135. yıldönümüne ithaf edilen posta pulları İspanya'da basıldı. Posta pulları, Abay Kunanbayev ve Üzeyir Hacıbeyli'nin yaratıcı çalışmalarının örneklerini ve Türk dünyasının müzik aletlerini tasvir etmektedir. Pul basımı, Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın ve İspanya'daki Azerbaycan Büyükelçiliği'nin desteğiyle gerçekleştirildi (Azertag.az, 11.12.2020).
- BM ve Avrupa Birliği, Orta Asya ve Afganistan için cinsiyet kökenli şiddete karşı Gündem Girişimi Bölgesel Programı'nı başlattı. 4,3 milyon dolarlık onaylanmış bir bütçe ile finanse edilen program, bölgede kadınlara yönelik cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetle mücadele hedeflemektedir. Girişim, bölgede yasama reformları etrafında ittifakları geliştirmeye, sosyal normları ve tutumları belirlemeye, sivil toplumu ve kadın hareketlerini güçlendirmeye odaklanacaktır (reliefweb.int, 08.12.2020).